

DİN & FELSEFE

A R A Ş T I R M A L A R I

Religion and Philosophical Research

E-ISSN: 2667-6583

Haziran | June 2021

Cilt | Volume: 4 - Sayı | Number: 7

ALAA AL-DIN ARAFAT, *EGYPT IN CRISIS: THE FALL OF ISLAMISM AND PROSPECTS OF DEMOCRATIZATION*, PALGRAVE MACMILLAN, 2018

Muammer İSKENDEROĞLU, Prof. Dr.

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi | Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Divinity

iskenderoglumuammer@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1857-9826>

Makale Türü | Type of Article: Kitabiyat | Book Review

Başyuru Tarihi | Date Received: 19.10.2020

Kabul Tarihi | Date Accepted: 09.06.2021

Atıf | Cite As

İSKENDEROĞLU, M. "Alaa Al-Din Arafat, Egypt in Crisis: The Fall of Islamism and Prospects of Democratization, Palgrave Macmillan, 2018". Din ve Felsefe Araştırmaları 4/7 (Haziran 2021): 113-118.

İntihal | Plagiarism

Bu makale editör kurulu tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by the editorial team and scanned via plagiarism software.

Etik Beyanı | Ethical Statement

Bu makalenin yazarı/yazarları, hakemleri ve dergi editör grubu Din ve Felsefe Araştırmaları dergisinin Etik Kurallarına uyduklarını kabul eder.

The author/authors, referees, and journal editorial group acknowledge that they adhere to the Code of Ethics for the journal of Religion and Philosophical Research.

ALAA AL-DIN ARAFAT, *EGYPT IN CRISIS: THE FALL OF ISLAMISM AND PROSPECTS OF DEMOCRATIZATION*, PALGRAVE MACMILLAN, 2018

Muammer İSKENDEROĞLU

Modern çağda İslam dünyası siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan bir türlü normalleşmeyi yakalayamadı. İslam dünyasına musallat olan görünürde birbirine düşman fakat özünde kifayetsizlikte birleşen farklı ideoloji temsilcileri İslam dünyasını bir felaketten başka bir felakete sürüklediler. Bu bağlamda modern standartlarda belli ölçüde devlet geleneğine sahip görünen Türkiye, İran ve Mısır gibi ülkeler örnek vakalar olarak ele alınıp bu felaketlerin nedenleri ve felaketlerden çıkış yolları ciddi değerlendirmelere tabi tutulmalıdır. Alaa al-Din Arafat bu eserinde, ülkemizde daha çok duygusal boyutta etkinliklere konu olan Mısır'ın yakın tarihini ele alarak sekülerinden İslamcısına farklı ideolojilere sahip insanların bu köklü geleneğe sahip ülkeyi ne hale getirdiklerinin resmini çiziyor.

Arafat'ın kitabı yedi ana bölüm ve bir ek bölümden oluşuyor. Giriş mahiyetindeki ilk bölümünde Arafat Mısır'ın demokratikleşme sürecinin tarihsel dönemlerini dünya genelindeki demokratikleşme dalgalarına atıfla tasvir ediyor. Yazara göre bugün Ortadoğu dünyada demokrasinin en düşük seviyede olduğu, çoğunlukla otokratik rejimlerin hâkim olduğu ve dünyadaki demokratikleşme dalgalarının hepsini kaçırmış bir bölgedir. Mısır özelinde bahsedecek olursak, 1866'da başlayan demokratikleşme serüveninde bir adım ileri bir adım geri sayan süreç sonunda bugünkü durum hiç de umut verici değildir. Bu noktada Arafat'ın dikkat çektiği hususlar şunlardır: Mısır'daki ilk demokratikleşme dalgasının ortaya çıkardığı genel halktan liberal ve solcusuna, buna daha sonra katılan İslamcılara kadar farklı grupların hiç biri demokratikleşmeyi öncelikli amaç edinmemiştir. İlave olarak İslamcılar demokrasiye karşı çıkmışlardır. Sonraki dalgalarda da Mısır toplumu demokratikleşme yerine sosyal adaleti incelemiş, liberal ve solcular kolonyal baskılarla etkisizleştirilmiş, ordu tabiatı gereği demokrasi karşıtı tavır alırken İslamcılar da demokrasiyi gayri İslami addedip tehdit olarak görmüşlerdir.

Arafat'a göre Hüsnü Mübarek'in iktidardan indirilmesinde, kurumsal otonomiye sahip olması sayesinde Mısır ordusu belirgin rol oynamış ve böylece Cemal Mübarek'in babasına halef olup ordunun ekonomik çıkarlarını da tehdit edebilecek ekonomik reform planlarını suya düşürmüştür. Mübarek'in ardından ordu İslamcılarla, özellikle de Müslüman Kardeşlerle gayri resmi ittifak kurarak demokrasi taraftarlarını bölüp etkisizleştirmeyi başarmıştır. Müslüman Kardeşler, Selefiler ve orduyu birleştiren şey Mısır'ın nasıl demokratikleştirileceği ile değil, kim tarafından yönetileceği ile ilgilenmeleridir. Sonuçta iktidara gelmek için seksen yıl bekleyen

Müslüman Kardeşler kendilerini iktidarda bulduklarında yönetim yetkinliğine sahip olmadıklarını göstermişlerdir. Arafat'a göre bunun en önemli nedeni İslamcıların özü itibarıyla demokrasiye karşı olmalarıdır.

Arafat eserinin sonraki dört bölümünde İslamcıların iktidar serüveni ve ardından iktidardan düşüşlerini inceliyor. *İhvan Devleti* başlıklı ikinci bölümde yazar iktidara gelen Mursi'nin dışlayıcı siyasetiyle Mısır toplumunun farklı kesimlerini nasıl kızdırıp Müslüman Kardeşlerin izolasyonuna giden süreci tetiklediğini tasvir ediyor. Mursi kapsayıcı siyasetle farklı siyasi grupları bir araya getirmek yerine sadece Müslüman Kardeşlerin Mısır'ı yönetme hakkına sahip olduğuna inanmış, eski devletin resmi kurumlarında reform yapmak yerine sadece kurumları *ihvanlaştırma* planını devreye sokmuştur. Arafat'a göre Müslüman Kardeşlerin yönetimde baskın olan Kutupçu grubunun dışlayıcı eğilimi Müslüman kardeşlerin iktidardan düşmelerinin temel nedenidir. İhvanlaştırma planının, muhalefet güçlerine şiddet uygulamanın, Mursi'nin Mısır halkının haklarını kısıtlayan özgürlük karşıtı siyaset, yönetmelik ve kanunlarının arkasında da Kutupçu grup vardır. Yazara göre devlet kurumlarını kontrol teşebbüsünde Müslüman Kardeşler Mübarek'in partisinin taktiklerini uygulamakla beraber, eski atananlar yetenek ve tecrübeye sahipken, bu tür elemanı olmayan Müslüman Kardeşler kişisel, ticari ve ortak menfaat ilişkileri oldukları kişileri atamayı tercih etmişlerdir.

Muhalefette din adına karşı çıkılan şeylerin iktidara gelindiğinde nasıl din adına meşrulaştırıldığına Arafat, Müslüman Kardeşlerin Sedat ve Mübarek'in İMF'den yardım almasını haram olarak nitelerken, Mursi yardım alınca nasıl dinen helale dönüştürdüğünü ve ayrıca faizi nasıl 'işlem ücreti' diye yeniden tanımladıklarını örnek veriyor. Her halükarda yazara göre Müslüman Kardeşlerin ekonomi politikaları başarısızlığa mahkûmdu. Bunun en önemli nedeni de Müslüman Kardeşlerin Mısır iş dünyasınca güvenilir bulunmayışydı.

Arafat'a göre Mursi yönetiminde kişisel özgürlükler Nasır rejiminden sonraki en kötü seviyeye düşmüştü ve bu, Mursi'nin iktidardan uzaklaştırılmasından sonra daha da kötüleşmiştir. Mursi'nin iktidardan uzaklaştırılmasından kısa bir süre önce teklif ettiği STK kanun teklifi Mübarek döneminin kanunundan daha kötüydü. Genel olarak Mursi döneminde Mısır'da insan hakları bir ilerleme yerine gerileme kaydetmişti. Mursi'nin seçilmesi de Mısır'ın demokratikleşmesini geriletmişti. Mursi'nin yönetim anlayışı Müslüman Kardeşlerin izolasyonu ile sonuçlandı ve bu da 'sakallı' otoriter rejimi başarısızlığa mahkûm etti.

Mursi, Mübarek'in Derin Devleti ve Selefi Davet başlıklı üçüncü bölümde Arafat önce Müslüman Kardeşler ile 1970'lerde kurulan Selefilere 2011'e kadar süren gizli düşmanlık ilişkilerini, ardından 2011-2012 dönemindeki kısa dönem ortak menfaat birlikteliğini ve sonrasında bu ilişkinin nasıl açık düşmanlığa dönüştüğünü tasvir ediyor. Yazar Selefilere Mısır ordusu ve Seküler grupların safına geçmesiyle Müslüman Kardeşlerin iktidardan uzaklaştırılmasına büyük katkı sağladığını vurguluyor. Yazara göre Selefilere bundaki amacı fırsatçılıkla Müslüman Kardeşlere

yönelik halkın öfkelerini istismar ederek Mısır rejiminde onların işlevsel rollerini devralmaktı. Fakat onların da geleceği garantide olmayıp sonraki seçimlerde fazla destek bulmaları zor görünmektedir.

Mübarek'in derin devletinin ana unsurları ordu ve güvenlik güçleriydi ve bunlar Mursi iktidarı öncesinde en düşük güvenilirlik seviyesine inmişlerdir. Dolayısıyla Mursi'nin ciddi bir güvenlik güçleri reformu başlatması için iyi bir fırsat vardı. Fakat Mursi bunu yapmak yerine başarısız bir şekilde güvenlik güçlerini kontrol etmeyi denedi ve bu da onların 1952'den beri elde edemediği popülariteyi elde etmelerini sağladı.

Arafat dördüncü bölümde iki devrim sürecinde sivil asker ilişkilerini ele alıyor. Yazara göre Mursi'nin darbe önleme stratejisi ordunun siyasete müdahalesinin ana nedenidir. Muhalefet güçlerini zayıflatmakla Müslüman Kardeşler ordunun siyasetteki merkezi rolünün canlanmasının önünü açmışlardır ve bu da Mursi ve Müslüman Kardeşlerin iktidardan uzaklaştırılmasıyla sonuçlanmıştır. Mursi'nin iktidara gelmesi ve yeni anayasanın kabulüyle ordunun imtiyazları artmıştır. İslamcılar ve ordunun örtüşen amaçları sayesinde devrim sürecinde İslamcılar meclis çoğunluğu ve başkanlık kazansalar da, ordu Mübarek dönemi imtiyazlarını artırarak devam ettirmiştir. Arafat'a göre Mısır ordusu kendi çıkarlarına aykırı olmasına rağmen Mursi'yi iktidardan uzaklaştırmaya karar vermiştir. Çünkü Müslüman Kardeşler orduya istisnai ekonomik ve siyasi imtiyazlar vermiş ve bunları anayasayla da güvence altına almışlardır. Süreç içerisinde Mursi'nin ve Müslüman Kardeşlerin siyaseti karşısında tüm grupların onların aleyhine dönmesi neticesinde ordu Mursi'yi iktidardan uzaklaştırmak zorunda kalmıştır.

Beşinci bölümde Arafat İslamcılığın iktidardan düşüş sürecini tasvir ediyor. Yazara göre Mursi'nin siyaseti onu destekleyen Selefilere ve muhalefet güçlerinin ordu ile birleşerek Müslüman Kardeşleri iktidardan uzaklaştırmasıyla sonuçlanmıştır. Bunun ardından da Müslüman Kardeşler kendilerini mağdur gösterme stratejisi izleyerek Mısır'ı bir iç savaşa sokmaya çalışmışlardır. Neticede bunda başarılı olamamışlar ve hem halkın gözünde terörist grup konumuna düşmüşler hem de geçici hükümet tarafından terörist grup ilan edilmişlerdir. Arafat'a göre Müslüman Kardeşlerin iktidardan düşüşünün başlangıcı 2012 sonunda Mursi'nin yayımladığı başkanlık kararnamelelerine dayandırılabilir. Bu kararnamelerle Mursi kendini hukukun üstünde ve yargı denetiminin dışında hem tek yasa koyucu hem de baş yönetici konumuna koymuş, adeta kendini firavun ilan etmiştir. Çünkü yargının gücünü bu şekilde tekeline alma 200 senedir hiçbir kral ve başkanın teşebbüs etmediği bir girişimdi. Sonuçta Müslüman Kardeşler diğer en büyük güç olan Selefilere de desteğini kaybettiler. Selefilere, seküler güçlerin ve bağlantısız halkın aylar süren Müslüman Kardeşler karşıtı eylemleri sonucunda ordunun müdahalesiyle Mursi ve Müslüman Kardeşler iktidardan uzaklaştırıldı.

Arafat, Müslüman Kardeşlerin iktidardan uzaklaştırılmasının bir darbe olarak nitelenip nitelenemeyeceği ile ilgili teorik tartışmalar sunuyor. Bu tartışmalar bir

tarafa, yazar Müslüman Kardeşlerin iktidardan düşüşünü birçok nedene bağlıyor. İlk ve en önemli neden Müslüman Kardeşlerin pragmatist siyasetçilerinin cemaat içlerinde marjinalleştirilmesi ve cemaatin Kutupçu grubunun Mursi yönetimine hâkim olmasıdır. İkinci neden Müslüman Kardeşler ile seküler/liberal muhalefet güçlerinin geçiş dönemindeki ideolojik mücadeleleridir. Üçüncü neden Müslüman Kardeşlerin yönetebilmek için elitler, İslamcı olmayan diğer güç ve partilerle bir diyalog kuramamasıdır. Dördüncü neden protestolar başladığında İslamcı olmayan gruplara karşı şiddet kullanılmasıdır. Beşinci ve en tehlikeli neden Müslüman Kardeşlerin aşırı gruplarla ittifak kurmalarıdır. Altıncı neden Müslüman Kardeşlerin Kıpti ve Şii gibi azınlık gruplara karşı mezhepçi davranışlarıdır. Yedinci neden Müslüman Kardeşlerin Mübarek rejiminin siyasetine benzer siyaset benimsemesidir. Sekizinci neden Müslüman Kardeşlerin cemaatçi davet ile siyasi rolü ayırt edememeleridir. Dokuzuncu neden Mursi'nin ekmek, özgürlük ve sosyal adalet talebi gibi 2011'de halkın taleplerini karşılamada başarılı olamamasıdır. Onuncu neden Amerika'nın Müslüman Kardeşlere olan desteği ki bu destek dolaylı olarak ters tepip Mursi rejiminin düşüşüne yardım etmiştir. Son bir neden de Müslüman Kardeşlerin Mısır toplumunun neredeyse her kesimiyle çatışmaya girmesidir.

Arafat'a göre sonuçta yakın gelecekte Müslüman Kardeşlerin Mısır siyasetinde bir rolü görünmüyor fakat stratejik hatalarına rağmen onlar uzun vadede siyasi arenaya dönecek ve Mısır siyasi sisteminde önemli rol oynayacaktır. Bununla birlikte şayet Müslüman Kardeşler ideolojisinde ciddi bir revizyona gitmezse aynı hataları tekrar işleyecektir.

Arafat kitabının altıncı bölümünde Sisi dönemini ele alıyor. Yazar 2014 anayasasının ana hatlarıyla 2012 anayasasından farklı olmadığını fakat kamusal ve kişisel özgürlükler, sivil ve sosyoekonomik haklar ve din devlet ilişkileri konularında önemli ilerlemeler içerdiğini vurguluyor.

Arafat'a göre Sisi olağanüstü yetenekli, manipülatör ve oldukça siyasileşmiş bir asker olup ordu ve derin devleti Müslüman Kardeşlerin elinde muhtemel yıkımdan kurtarmıştır. Fakat Sisi idaresinde Mısır ekonomisi daha da kötüleşmiştir. Aynı şekilde Mısır hukuk devleti olmaktan daha da uzaklaşmıştır. Mübarek, Mursi ve Müslüman Kardeşlerin yargılanması hesap verilebilirlik açısından önemli olmakla beraber, Sisi rejimi için bu yargılamalar halkı memnun etmek ve rejimin artan otoriterliği için bir mazeret olarak kullanılmaktadır. Diğer taraftan dış politika, ekonomi ve demokratikleşme gibi alanlarda Sisi'nin önünde büyük problemler bulunmaktadır. Arafat'a göre, örnek olarak, demokrasi konusunda Selefilere ve Müslüman Kardeşlerden çok farklı düşünmeyen Sisi Mısır'ı demokratik bir sürece götürmeyecektir.

Arafat yedinci bölümde Mısır geleceğinde sivil asker ilişkisini ele alıyor. Bu bağlamda Pakistan, Endonezya, Portekiz, İspanya, Latin Amerika ve Türkiye'de sivil asker ilişkilerini ele alıp, demokratikleşme yolunda Mısır'ın hangi ülke örneğinden hangi oranda faydalanabileceğini değerlendiriyor.

Mısır'ın Demokratikleşmesinde Yeni Perspektifler başlıklı ek bölümde Arafat iki devrim sonrasında Mursi ve Sisi dönemlerinde Mısır'ın demokratikleşme yolunda bir adım atmadığını, dolayısıyla Mısır'ın istikrarsız melez rejim olarak tanımlanabileceğini ifade edip bu durumdan nasıl çıkabileceğine dair değerlendirmeler yapıyor. Yazara göre bu bağlamda Mısır'ın ekonomik reform yapması, siyasi partileri güçlendirmesi, sivil toplumu geliştirmesi, demokratik geçiş için dış destek bulması, sivil asker ilişkisini yeniden tanımlaması, din devlet ilişkisini yeniden tanımlaması, hukuk devleti ve anayasallığı yerleştirmesi ve başarısız geçiş süreçleriyle ilgili araştırmalardan yararlanması gerekiyor. Bu bağlamda yazar uluslararası toplumun Mısır'a yardımla ahlaken mecbur olduğunu, bu nedenle Amerika ve Avrupa'nın doğrudan muhalefeti destek şeklinde olmasa da Mısır'ın yeni siyasi arenasına daha açık görüşlülükle yaklaşmaları gerektiğini vurguluyor. Özel olarak Mısır'da, genel olarak İslam dünyasında demokratikleşmenin önünde en büyük engel olarak Amerika ve Batı'nın bu bölgenin diktatörlerini desteklemelerini görenler için bu tavsiyeyle demokratikleşmenin gelebilmesi uzak bir ihtimaldir.